

1. Українська Асоціація релігієзнавців: двадцять років буття – здобутки й проблеми

У березні ц.р. виповнилося 20 років Українській Асоціації релігієзнавців – всеукраїнській світській громадській організації. УАР об'єднала на добровільних засадах вчених-релігієзнавців, викладачів релігієзнавчих дисциплін навчальних закладів, співробітників музеїв, інших просвітницьких установ України. Членство в Асоціації є індивідуальним і колективним. Робота УАР базується на громадських засадах.

Керівним органом Асоціації є Правління та його Рада, які обираються терміном на три роки. Їх очолює Президент і три віцепрезиденти. Президентом УАР нині є докт. філос. наук, проф. А. Колодний, а віцепрезидентами – канд. філос. наук, пров. наук. співробітник М. Бабій, доктори філос. наук, професори В. Докаш і Л. Филипович. До Правління УАР нині входять: М. Бабій, В. Бондаренко, О. Бучма, П. Ганулич, В. Докаш, С. Здіорук, М. Кирюшко, В. Лубський, М. Новиченко, П. Павленко, О. Саган, В. Титаренко, Л. Филипович, П. Яроцький, а також голови обласних осередків: Волинського – Л. Кондратик, Вінницького – Т. Беднарчик, Дніпропетровського – М. Мурашкін, Донецького – І. Козловський, Житомирського – П. Саух, Закарпатського – М. Полінчак, Запорізького – В. Калужний, Івано-Франківського – С. Кияк, Київського – О. Предко, Львівського – С. Боруцький, Полтавського – Р. Сітарчук, Рівненського – Н. Стоколос, Сумського – І. Мозговий, Севастопольського – А. Глушак, Одеського – Е. Мартинюк, Тернопільського – Я. Стоцький, Харківського – І. Шудрик, Херсонського – К. Недзельський, Хмельницького – Л. Виговський, Чернівецького – В. Докаш. Ревізійну комісію УАР очолює О. Бучма.

Як це наголошено в Статуті Української Асоціації релігієзнавців, головною метою і завданням її є:

- об'єднання і координація зусиль релігієзнавців України на дослідження феномену релігії, розробку актуальних проблем, пов'язаних з історією та сучасним станом релігій в Україні;
- поширення релігієзнавчих знань, розвиток релігієзнавчої освіти і релігієзнавчого виховання в Українській державі;

- сприяння процесам духовного відродження в Україні, утвердження атмосфери толерантності, взаємоповаги до поглядів, думок, духовно-моральних цінностей, традицій людей різної світоглядної і конфесійної орієнтації;
- сприяння проведенню наукових досліджень з актуальних релігієзнавчих проблем, оприлюдненню їх наслідків, пропаганда принципів свободи совісті, співпраця з державними та громадськими організаціями, пресою, надання їм фахової консультативної допомоги з релігієзнавства, співпраця з релігійними організаціями в питаннях духовного відродження України.

Діяльність Асоціації базується на принципах наукової об'єктивності, історизму, світоглядного плюралізму, толерантності і позаконфесійності.

У рік свого двадцятирічного ювілею Українська Асоціація релігієзнавців постає організацією, яка завдяки активній та плідній діяльності на релігієзнавчій царині і у сфері релігійного життя країни здобула визнання й авторитет у всеукраїнському та міжнародному масштабах. Про неї пишуть вже в зарубіжних виданнях, довідниковій літературі, знають зокрема добре в країнах пострадянського простору. До неї звертаються з проханням проведення експертної роботи різні конфесії.

Саме українські релігієзнавці – члени Асоціації своїми дослідженнями, науковими працями сприяли розвитку релігієзнавства в усіх його предметних сферах і практичних виявах. Це складає головну мету діяльності Асоціації. Сьогодні є всі підстави стверджувати, що Асоціація сприяє процесам духовного відродження України, утвердженню атмосфери толерантності, взаємоповаги до поглядів, думок, духовно-моральних цінностей, традицій людей різної світоглядної і конфесійної орієнтації. Цьому слугує проведення Днів релігійної свободи та Днів толерантності, широкого і відкритого діалогу між прихильниками різних конфесій. Щорічно УАР проводиться не менше 10-12 таких заходів. На них особлива увага приділяється проблемам міжконфесійних відносин, їх толерантизації, мінімізації й подоланню нетерпимості й міжконфесійної напруженості, а також захисту демократичних принципів свободи совісті, свободи релігії, гарантій їх практичною реалізацією, як цього вимагає Конституція і Закон України «Про свободу совісті та релігійних організацій».

Проте проблемною залишається практика дотримання вимог цього Закону як релігійними організаціями, так і державними органами на всіх рівнях їх функціонування. Це – одна із багатьох проблем, що серйозно понижують рівень свободи совісті та свободи релігії в їх реалізаційному аспекті. Ця проблема, як і питання міжконфесійних і внутріконфесійних відносин, є однією з важливих у площині українського релігієзнавчого дискурсу, в їх теоретичному і практичному вимірі.

Про це засвідчують і теоретичні напрацювання релігієзнавців – членів Асоціації. А це – десятки монографій, збірників, сотні наукових статей, брошури, підручники і навчальні посібники. Означеним вище проблемам на регіональному, всеукраїнському та міжнародному рівнях присвячується значна кількість науково-практичних конференцій, «круглих столів». Матеріали конференцій (а їх щорічно за участі Правління УАР і її обласних організацій проводиться десь 12-15) публікуються в щорічнику Асоціації «Релігійна свобода», в кварталнику «Українське релігієзнавство». За роки діяльності Асоціації вже видано 16 чисел щорічника «Релігійна свобода» і 65 чисел – «Українського релігієзнавства». Десять років Асоціація видавала щомісячник «Релігійна панорама» (видруковано біля 130 чисел).

Асоціація у розв'язанні різних гострих проблем державно-конфесійних і міжконфесійних відносин співпрацює з державними органами та релігійними організаціями, зокрема із Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій, а донедавна, при очолюванні їх В.Бондаренком, А.Ковалем та О.Саганом – із Комітетом/Департаментом у справах релігій.

Така співпраця розглядається як своєрідний запобіжний механізм з метою недопущення конфліктного розвитку відносин як на сьогодні, так і в перспективі. І саме в цьому контексті ми розглядаємо утвердження в країні толерантності, діалогу і взаємоповаги як екстраординарних принципів високого прагматичного виміру. Визнано активну і дієву роль в цьому нашої УАР.

Асоціація, її керівні органи беруть активну участь у розробці важливих проблем релігієзнавства та інформуванні громадян України про релігійні процеси, їх функціональну сутність в житті особистості та суспільства, вивчають громадську думку з проблем релігій, буття релігійних спільнот як в Україні, так і у світі.

Особлива увага УАР приділяється релігієзнавчій освіті. Члени Асоціації розробляють навчальні курси з релігієзнавства, є авторами посібників і підручників для навчальних закладів різного типу, займаються перепідготовкою кадрів викладачів релігієзнавчих дисциплін, організацією методичного забезпечення релігієзнавчих навчальних інституцій, зокрема розробкою навчальних планів релігієзнавчих спеціалізацій, підготовкою програм із релігієзнавчих спецкурсів і написанням посібників з них («Дисциплінарне релігієзнавство», «Конфесіологія релігії», «Історія релігієзнавства в Україні», «Феноменологія релігії», «Історіософія релігії» та ін.). Асоціація тісно співпрацює з кафедрами релігієзнавства вищих навчальних закладів, викладачі яких переважно і є її членами.

Обласним осередкам УАР варто у своїй роботі опиратися саме на них, щомісяця проводити теоретичні семінари, зібрання з обговорення актуальних проблем релігійного життя, зустрічі з керівниками діючих в області конфесійних спільнот тощо. Шкода, але не всі осередки УАР

вийшли на цей рівень саме **постійної** роботи. Потрібно подумати і про омолодження обласних осередків шляхом залучення до їх роботи аспірантів і пошуківців, студентів-старшокурсників. Правління УАР у цьому надасть необхідну допомогу обласним осередкам, прикріпить до Відділення релігієзнавства для написання кандидатських дисертаційних робіт молодих науковців та й «зрілих», які виявлять бажання написати докторську працю.

Проте увага до питань удосконалення релігієзнавчої освіти з боку державних органів, зокрема Міністерства освіти і науки України, останніми роками значно понизилася. Скорочується кількість навчальних годин на *релігієзнавство*, а нерідко взагалі ліквідуються навчальні курси з нашого фаху, який свого часу як обов'язкова дисципліна саме завдяки УАР був включений до навчальних програм всіх вузів. Часто спостерігається тенденція до клерикалізації освіти, а то й перетворення деяких вишів у «бурси». В окремих регіонах країни порушуються вимоги Конституції України про відокремлення школи від церкви. Це ті проблеми, над розв'язанням яких має активніше й більш цілеспрямовано й надалі працювати УАР.

Асоціація вивчає міжнародний досвід релігієзнавчих досліджень, співпрацює з п'ятьма міжнародними фаховими асоціаціями. За останні 10 років члени Асоціації брали участь більш ніж у сотні наукових конференцій у понад 30 країнах світу (Австралія, Австрія, Велика Британія, Білорусь, Греція, Данія, Індія, Іспанія, Італія, Литва, Латвія, Німеччина, Польща, Росія, Сербія, Словаччина, США, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Японія та інші). За цей час Україну відвідали понад 150 зарубіжних релігієзнавців. Сфера діяльності та співпраці Асоціації з релігієзнавцями зарубіжних країн буде розширюватися й поглиблюватися. Цьому сприятиме й утворена на базі УАР Координаційна Рада з теоретичного і практичного релігієзнавства країн СНД і Балтії.

В рік двадцятої річниці Української Асоціації релігієзнавців є всі підстави сказати, що вона в науковому і практичному вимірі провела велику роботу й ознаменувала свій ювілей значимими здобутками, зокрема в теоретичному плані: опубліковано лише академічною інституцією – Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ понад 420 монографій, наукових збірників, брошур і часописів, більше 1500 статей її членами в різних виданнях. Найбільш вагомими є такі видання: «Академічне релігієзнавство (2000, 2007), десяти томник «Історія релігій в Україні» (1996-2013), «Релігієзнавчий словник» (1996), «Україна релігійна» (у 2-х кн., 2008), «Релігія-Світ-Україна» (в 3-х кн., 2010-2012), «Релігієзнавство України» (у 2-х кн., 2010-2012) та багато інших. Видруковано в Москві російською мовою великого формату двохтомник «Религиоведение Украины» - «Феномен советского религиоведения: украинский контекст» (758с.) та «Религиоведение Украины конца XX и начала XXI века» (558 с.). Список

праць академічних релігієзнавців за 1993-2013 роки видруковано в цьому числі кварталнику. З ними можна познайомитися в Бібліотеці релігієзнавця, яка наявна в офісі УАР. Готуються до друку трьохтомна «Українська Релігієзнавча Енциклопедія» та «Атлас релігійного життя України», англійською мовою книга «Релігієзнавство України», інші релігієзнавчі видання. Зокрема продовжується робота над серією брошур «Релігії України» та проектом «Богослови-релігієзнавці української діаспори».

Правління УАР через систему Інтернет постійно інформує осередки про релігієзнавчі заходи, запрошує своїх членів до участі в них. Зрозуміло, що фінансова скрута постає перепорою на шляху реалізації різних задумів, участі київських (а тим більше зарубіжних) науковців в оголошених на місцях конференціях і різних заходах. Тут варто було б вивчити досвід тих, хто долає цю перешкоду, знаходить спонсорів, вміє співпрацювати з релігійними спільнотами і успішно веде свою релігієзнавчу діяльність.

Здобутки Асоціації – це праця більш ніж 230 релігієзнавців, об'єднаних у 20 обласних і міських організаціях. Варто сказати, що найбільший внесок у скарбничку результатів діяльності УАР, внесли обласні організації, зокрема Рівненської (Н.Стоколос), Івано-Франківської (С.Кияк), Чернівецької (В.Докаш), Житомирської (П.Саух), Дніпропетровської (М.Мурашкін), Полтавської (В.Пащенко, Р. Сітарчук), Одеської (П.Лобазов, О.Мартинюк), Тернопільської (А.Гудима, Я.Стоцький), Донецької (І.Козловський) областей. Цей перелік можна було б продовжити і в персональному плані. Тут варто було б згадати М.Заковича, О.Уткіна (Київ), А.Глушака (Севастополь), Л.Виговського (Хмельницький), Е.Бистрицьку (Тернопіль), В.Калюжного (Запоріжжя). Значну релігієзнавчу працю веде у Львові Музей історії релігії, видрукувавши матеріали вже 22-ох щорічних конференцій «Історія релігії в Україні», у Кременці медичне училище ім. А.Річинського, провівши вісім Річинських читань і видрукувавши їх матеріали. Світлу пам'ять про себе залишили українські релігієзнавці П.Косуха, Б.Лобовик, Ю.Калінін, М. Філоненко, Ю.Терещенко, О.Заглада, В.Пащенко, М.Гайковський, В.Щедрін.

Останніми роками збавили свою роботу Севастопольський, Чернігівський, Луганський, Черкаський, Вінницький, Сумський, Харківський та Львівський осередки УАР, не всі осередки надіслали до Правління для реєстрації і одержання бланків Посвідчення члена УАР списки своїх членів, щорічні плани своєї роботи. Як було узгоджено, кожний осередок є куратором якоїсь однієї релігієзнавчої проблеми (наприклад, Львівський – історія релігії в Україні, Тернопільський – релігія в національному житті, Полтавський – релігія і Церква радянської доби, Хмельницький – релігія в регіональному житті та ін.), раз в два-три роки проводить з визначеної проблеми із видруком матеріалів наукову

конференцію. Проте деякі осередки УАР останнім часом знаходяться в «релігієзнавчій сплячці». Відтак постає питання належності їх до УАР.

Важливим є те, що Асоціація двадцять років працювала, шукала і знаходила своє місце у вирішенні складних і делікатних проблем практичного релігієзнавства, над їх теоретичним осмисленням. Цьому присвячена видрукувана монографія «Практичне релігієзнавство». Українська Асоціація релігієзнавства – це активно і творчо працююча організація. Її діяльність зосереджена на дослідженні актуальних проблем релігієзнавчої науки, зокрема в їх українському контексті, науковому обґрунтуванні демократизації державно-конфесійних відносин, забезпечення толерантності міжконфесійних відносин, налагодженню творчих відносин не тільки між українськими релігієзнавчими інституціями, а й зарубіжними, на координації роботи українських науковців-релігієзнавців, праці з подальшого входження українського релігієзнавства у європейський і світовий релігієзнавчий простір. УАР працює на благо України. І в цьому вона бачить сенс і мету свого буття.

*Віце-президенти УАР
М. Бабій та Л. Филипович*

2. УКРАЇНСЬКІЙ АСОЦІАЦІЇ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ ДВАДЦЯТЬ.

Інтерв'ю Президента УАР професора А.Колодного

Кор. УР: *Очолювана Вами Українська Асоціація релігієзнавців відзначає в цьому році свій двадцятирічний ювілей. Що спонукало Вас, ставши керівником Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, взятися водночас і за формування цієї Асоціації?*

А.К.: Я б тут назвав декілька спонук. Насамперед – це бажання не розгубити фахівців-релігієзнавців. Після ліквідації Міністерством освіти наукового атеїзму як обов'язкової навчальної дисципліни у всіх вищих навчальних закладах, дехто з викладачів цього курсу, які були добре обізнані з релігією у всіх її конфесійних виявах, з історією останніх та особливостями віровчення, стали переходити на викладання філософії, політології чи культурології. Дехто ж, під тиском звинувачень в їх недавніх світоглядних орієнтаціях, взагалі відособився у сферу зовні непомітної діяльності. Шкода було втрачати знаючі релігійний феномен кадри. Це – по-перше. По-друге, в цей рік укладався перелік обов'язкових для вузів навчальних дисциплін. Ми актуалізували перед Міносвіти питання введення до навчальних планів вузів саме як обов'язкової навчальної дисципліни «Релігієзнавство». Будучи керівником академічної наукової інституції, я не міг ходити в Міносвіти з такою пропозицією, бо ж то нібито «не моя парафія» діяльності. А ось як